

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta provozně ekonomická

Katedra humanitních věd

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Drobné církevní stavby jako kulturní prvek ve vybraném okrese
středních Čech**

Vypracoval:

Jiří Koula

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Miroslav Polišínský, CSc.

© 2007

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „*Drobné církevní stavby jako kulturní prvek ve vybraném okrese středních Čech*“ vypracoval samostatně za použití uvedené literatury, vlastních poznatků a po konzultacích s vedoucím bakalářské práce PhDr. Miroslavem Poliškým, CSc.

V Praze dne 20. 6. 2007

.....

Jiří Koula

Poděkování

Děkuji tímto PhDr. Miroslavu Polišenskému, CSc. za odborné vedení a konzultace, které mi poskytl během zpracování bakalářské práce.

**Drobné církevní stavby jako kulturní prvek ve vybraném okrese
středních Čech**

**Minor Ecclesiastical Buildings As a Cultural Element of a Selected
District in Central Bohemia**

Souhrn

Bakalářská práce se zabývá mapováním a popisem drobných církevních staveb v oblasti okolo města Slaného. Shrnuje základní poznatky o nejvýznamnějších a nejzajímavějších drobných stavbách na Slánsku a přiřazuje je k historickým souvislostem. Drobnými památkami se zde rozumí kříže, boží muka, smírčí kříže a smírčí kameny, kapličky, zvonice, sochy, sousoší a reliéfy. Dále práce obsahuje samotnou historii Slaného, která je zde pojata jako vysvětlující rámec vzniku těchto drobných památek. V práci je také uveden zkrácený výklad zákona o státní památkové péči.

Ve výzkumné části je obsažen samotný terénní průzkum. Zmapované dochované památky jsou popsány v abecedně seřazených obcích, v nichž se nacházejí. Následuje stručný popis nedochovaných památek a příklad financování opravy jedné ze slánských kaplí. Příloha práce je složena z mapky Slánska s vyznačeným umístěním památek. Následuje několik fotografií nejzajímavějších staveb.

Výsledky práce tedy slouží jako doklad o současném stavu památek na Slánsku.

Klíčová slova

Slánsko, kříž, smírčí kříž, smírčí kámen, boží muka, kaplička, zvonice, socha, sousoší, reliéf

Summary

This essay is focused on mapping and description of minor ecclesiastical buildings in the area around the town of Slaný. The essay summarizes the basic findings about the most important minor buildings in Slaný and its environs, which are referred to historical context. The minor buildings are crucifixes, conciliation crucifixes and stones, devotional pillars, village chapels, campaniles, statues, sculptural groups and reliefs. In the next chapter, there is a history of the town of Slaný as an explicative ambit of genesis of these relics. There is also a shortened interpretation of law of national relic keeping in the essay.

In the research part, there is a field survey itself. The mapped relics are described in alphabetical order by villages, where they can be found, followed by short description of already nonexistent relics and an example of financing of reconstruction of Slaný's chapel. Enclosure consists of map of Slaný region with marked relics, followed by several photos of the most interesting buildings.

The results of the essay serve as a documentation of present condition of the relics in the Slaný and its environs.

Key words

Slaný region, crucifix, conciliation crucifix, conciliation stone, devotional pillar, village chapel, campaniles, statues, sculptural groups, reliefs

Obsah:

Úvod.....	5
-----------	---

I. Rešeršní část

1. Cíl práce a metodika.....	7
2. Vymezení slánské oblasti.....	8
3. Z historie města Slaného.....	9
4. Slánsko ze správního ohledu, historie a současnost.....	10
5. Drobné církevní stavby.....	11
5.1 Funkce drobných církevních staveb.....	12
5.2 Výtvarné provedení drobných církevních staveb.....	16
5.3 Materiál drobných církevních staveb.....	17
6. Historie a vývoj drobných církevních staveb.....	17
7. Zákon o státní památkové péči jako účinný nástroj ochrany kulturních památek...	18

II. Výzkumná část

8. Popis jednotlivých památek.....	19
8.1 Památky dochované.....	19
8.2 Památky nedochované.....	45
9. Péče o památky a příklad financování opravy.....	47
10. Závěr.....	50
11. Seznam použité literatury.....	51
12. Přílohy.....	54

Úvod

Náboženství hrálo v historii lidstva vždy zásadní roli. Tato role se promítala prakticky do všech lidských činností, do lidského myšlení, do literatury, malířství, architektury apod. Jedním z nejviditelnějších a přitom nejkrásnějších pozůstatků z minulosti vážící se přímo k náboženství jsou architektonické stavební památky. V Čechách jsou to pak zejména památky z doby pobělohorské, kdy byly jednou ze součástí protireformační strategie.

Náboženské stavby lze samozřejmě rozdělit podle mnoha hledisek na velké a na drobné, na reprezentační, na účelové apod. Každá z těchto staveb plnila svůj účel a k tomu byla také přizpůsobena nejen svou velikostí, ale i umístěním v okolí, barevností, výzdobou apod.

Specifickou oblastí jsou drobné církevní stavby, které sloužily ke každodennímu duchovnímu využití, tedy k rozjímání, k modlitbě, ke vzpomínce na utrpení Spasitele, současně pak zpravidla k praktickému využití jako místo k odpočinku. To pak jak ve městech, tak zejména v malých obcích, na rozcestích, v širé krajině a na památných místech. Podstatné je, že tyto drobné církevní stavby jsou blízko lidu. Významná je pak zejména ve vztahu k drobným církevním stavbám skutečnost, že pro mnohé lidi, zejména pro prostý vesnický lid, byly tyto stavby po velkou část života prakticky jediným místem, kde se mohli setkávat s Bohem a rozjímat. Do velkých měst, kde se nacházely honosné kostely, se tito lidé dostávali zřídka.

Z tohoto důvodu tvoří tyto stavby kulturní dědictví minulosti a zejména dědictví venkova s velkým obecně kulturním významem. Tento význam je podtržen zejména skutečností, že v dobách, kdy byly tyto stavby projektovány a stavěny, žila na venkově většina obyvatelstva.

Práce v sobě zahrnuje přehled drobných církevních staveb z oblasti Slánska jako odkaz části kulturního bohatství minulosti venkova. Drobnými církevními stavbami se zde rozumí zejména kříže, boží muka, smírčí kříže a smírčí kameny, kapličky, zvonice, sochy, sousoší a reliéfy. Toto vše je doplněno historií Slaného jako vysvětlujícím rámcem vzniku a

účelu a významu těchto staveb.

Z pohledu současnosti a budoucnosti drobných církevních staveb je v práci dále uveden zkrácený výklad zákona o státní památkové péči. Zákon dává dobrý předpoklad k dalšímu zkvalitňování stavu zachovalého dědictví minulosti.

1. Cíl práce a metodika

Hlavním cílem práce je zmapování oblasti okolo Slaného z pohledu drobných církevních staveb, jejich popis a zařazení k historickým souvislostem. Dále pak shrnutí základních poznatků o těchto stavbách, jejich přehledné uspořádání a zdokumentování. Cílem práce není úplné zmapování, ale zmapování pouze památek nejvýznamnějších, případně památek, které jsou spojeny s významnou historickou událostí.

Výsledky práce slouží jako doklad o současném stavu všech druhů drobných staveb v dané oblasti.

Práce je pojata jako souhrn informací o současném stavu drobných církevních staveb v dané ohraničené oblasti. Metodou pro získání tohoto souhrnu informací bylo především studium historické regionální literatury, studium geografických souvislostí a vlastní praktická znalost Slánska.

Z vybrané oblasti byla zdokumentována většina drobných církevních staveb. Jako hledisko pro zdokumentování byla použita zejména významnost památky, její zachovalost a dostupnost historických informací o památce.

Při zpracování práce bylo postupováno systematicky ve vztahu k umístění památky, jejímu popisu a dále pak k jejímu znázornění do mapky. Ke zdokumentování památky bylo použito vlastní pozorování, všechny památky byly autorem osobně navštíveny. Dále byla použita dostupná literatura, vlastní fotografie a informace získané při rozhovorech s pamětníky.

2. Vymezení slánské oblasti

„Středočeské město Slaný (latinsky Slana, německy Schlan) se rozkládá v okrsku Slánské tabule, která tvoří severozápadní část geomorfologického celku nazvaného Pražská plošina. Slánská tabule se svažité sklání od západu a jihozápadu k severovýchodu.“ (Žemlička a kol., 1998). Také tímto směrem je Slánská tabule protkána potoky vlévající se do Vltavy. Tyto potoky převážně pramení na západní straně Slánska. Z potoků můžeme jmenovat například Červený potok, Šternberský potok, severně od města pak potok Byseňský a jižně potok Knovízský. Půda je v této oblasti převážně zemědělská. Lesy a háje zde téměř nenalezneme. Pokrývají pouze ta místa, které jsou pro zemědělství nevhodné.

V dávné historii disponovalo Slánsko řadou rybníků. Dnes tu rybářství ztrácí svůj smysl, proto byl velký počet rybníků zrušen. Z období rozvinutého rybářství na Slánsku se dodnes dochoval pouze Velký slánský rybník nebo Blahotický rybník (Žemlička a kol., 1998).

Z jihovýchodu nás z Prahy do Slaného dovede chomutovská rychlostní silnice R7, která asi 3 km před Slaným přechází v silnici č. 7. Od východu k západu území protíná silnice č. 16 od Mělníka směr Karlovy Vary. Z městečka Smečno vede silnice č. 236, která se u obce Kvíc připojuje na silnici č. 118 vedoucí z Kladna směrem na Litoměřice. Spojuje jižní a severní část slánské oblasti a tvoří tak další důležitý spoj. Slánsko je také samozřejmě protkáno nečíslovanými silnicemi III. třídy, které propojují místní obce.

Území nemá příliš bohatou železniční síť. Vedou zde tři železniční tratě, které se kříží v obci Zlonice a v obci Podlešín. Nejedná se však o žádné velké železniční křižovatky. Na místních železnicích jezdí spíše malé osobní vlaky, které zdejší obyvatelé využívají jako alternativní spojení mezi vesnicemi. Z Prahy do Slaného lze využít také přímý vlakový spoj, avšak více vlakových spojení vede z železniční křižovatky v Kralupech nad Vltavou.

Slánská oblast je ze západu přibližně vymezena obcí Hořešovice, ze severu městečkem Vraný. Obec Kamenný most tvoří východní hranici zkoumané slánské oblasti. Přibližnou jižní hranici pak představuje město Smečno. Vymezená slánská oblast je znázorněna na mapce v příloze č. 1.

3. Z historie města Slaného

Samotný název města vznikl podle slaného pramene, který prý dříve vyvěral pod čedičovou Slánskou horou. Podle Václava Hájka z Libočan ho v roce 750 objevil služebník knížete Nezamysla. Dokumenty z 12. a 13. století uvádějí, že se na Slánsku začala rozvíjet řada osad. V těchto osadách byly stavěny dřevěné i kamenné tvrže, z nichž převážná část byla zbořena za husitských válek nebo za války třicetileté. Pokud se však tvrže dodnes dochovaly, byly přestavovány na hrady nebo zámky a jsou v současnosti historickými památkami svého okolí (např. Blahotice, Budenice, Smečno, Mšec, Vraný, Zlonice atd.).

Slanému přidelil statut města Václav II. na přelomu 13. a 14. století, v témže období bylo i opevněno a zařazeno do sítě královských měst. V tu dobu tu již samozřejmě stál kostel svatého Gottharda. Město Slaný bylo v minulosti velice důležité, protože stálo na pražsko-saské obchodní cestě. Upevňovalo si své postavení také proto, že v jeho okolí bylo produkčně čilé venkovské zázemí, které vyvíjelo tlak na místní trh. Významné postavení slánského regionu přispělo i k nápadu Karla IV. založit zde biskupství. Plán se však neuskutečnil.

V době husitské patřil Slaný k umírněnému křídlu husitství. Tato příslušnost skončila rokem 1425, kdy tábořská vojska po tuhém odporu město dobyla.

Mezi významné postavy 17. století ve vztahu k historii města bezesporu patřil významný šlechtic Jaroslav Bořita z Martinic, který byl horlivý katolík a zahájil ve Slaném protireformační očistu, proto většina nekatolíků z města odešla. Toto období bylo pro Slaný velmi krušné také vzhledem k tomu, že se zde vyskytly pohromy jako epidemie, v roce 1626 prý na ní zemřelo až 900 osob, dále rozsáhlé požáry a silná krupobití. Větší část tehdejšího města se tak změnila na pustou a neobyvatelnou. Následně vrchnost nařídila městské radě odevzdat všechna privilegia a z královského města Slaného se stalo poddanské město roboty. Když Jaroslav Bořita z Martinic zemřel, nastaly pro město lepší časy. Jeho synové, mezi nimi i Bernard Ignác z Martinic, zvolili jiný postoj k řízení města a městu byly vráceny a zčásti vylepšeny hospodářské výsady.

Období rozkvětu Slaný prožíval v 1. polovině 19. století. Mimo jiné zde byly otevřeny lázně u slaného pramene. Záměr však nevyšel a sny o slánském lázeňství se brzy rozplynuly. Roku 1850 ve Slaném nastoupilo četnictvo. Brzy nato bylo ve Slaném postaveno několik průmyslových podniků, z nichž můžeme jmenovat například papírnu při Červeném potoce, cukrovar na Pražském předměstí nebo ČKD v městské čtvrti Kvíček (Žemlička a kol., 1998).

V Současnosti je Slaný kulturním střediskem oblasti a také moderním městem, které může svým návštěvníkům nabídnout mnoho atraktivních kulturních akcí a možnosti aktivního odpočinku. Nevýhodou města však je aktuální nedostatek pracovních míst pro místní obyvatele. Toto je způsobeno současným omezením činnosti velkých průmyslových podniků. Drobné nově vznikající soukromé podniky nemohou zatím zaměstnat všechny práce schopné obyvatele města, proto lidé často dojíždí za prací do nedalekého Kladna nebo do hlavního města Prahy.

4. Slánsko ze správního ohledu, historie a současnost

Za župního zřízení patřilo Slánsko k dřevíčské župě, která se později nazývala slánská. Prvním sídlem slánské župy byla obec Libušín, později Dřevíč a konečně Slaný. Za vlády Karla IV. bylo Slánsko jedním ze dvanácti krajů, na které se původní česká země dělila. V době vlády Jiřího z Poděbrad byl počet krajů ustálen na 14.

V letech 1630 - 1665 byly kraje rozděleny z vojenských důvodů na tzv. revíry. Slánský kraj se skládal ze dvou revírů, z nichž do prvního spadalo 36, později 38 vesnic a do druhého 48, později 46 vesnic. V roce 1663 bylo ustanoveno, že krajským městem se stane město Louny. Slaný bylo roku 1714 poníženo z královského města na město poddanské. Díky tomu Slánský kraj zanikl a byl začleněn k Rakovnickému kraji. Na spojení těchto krajů měla zajisté vliv i reforma, která zredukovala počet krajů na 12. Slánský kraj tak definitivně zanikl.

V roce 1751 byl počet krajů opět zvýšen na 14, krajská správa byla tehdy

definitivně postátněna. Při novém uspořádání státu v roce 1849 byl počet krajů opět snížen na 7. Od té doby patřil Slaný ke kraji Pražskému. Brzy se ukázalo, že velké kraje nejsou pro státní správu příliš vyhovující, proto roku 1855 byly rozpuštěny krajské vlády a na jejich místě bylo zřízeno 13 krajských úřadů s menšími pravomocemi. Ani později toto uspořádání státu příliš nevyhovovalo. Na území pozdějšího středočeského kraje bylo vytvořeno 16 okresních hejtmanství. To ve Slaném začalo fungovat v roce 1868 a zahrnovalo soudní okres velvarský, kralupský a novostrašecký. Roku 1913 zahájilo činnost okresní hejtmanství v Kralupech nad Vltavou a díky tomu se Velvarsko oddělilo od slánského politického okresu. Dalším zásahem do správního rozdělení státu bylo poválečné rozdělení republiky do 13 krajů. Tehdy pod Pražský kraj spadalo 22 okresů včetně okresu Slaný. Od roku 1960 spadl Slaný a jeho region do okresu Kladno, jenž byl v roce 1993 zrušen (Krotilová, 1995).

Nyní slánský region patří do Středočeského kraje. V regionu se nachází 53 obcí, a to včetně města Slaného. Z toho 9 obcí (Blahotice, Dolín, Kvíc, Kvíček, Trpoměchy, Lotouš, Netovice, Otruby, Želečnice) a dvě osady (Lidice a Ovčáry) spadá do správy tohoto města.

5. Drobné církevní stavby

Památky, jak jsou zde pojaty, jsou vesměs drobné stavební památky z období rekatolizace v době pobělohorské.

Drobné církevní stavby můžeme rozčlenit podle několika hledisek, tj. funkce, kterou v minulosti plnily, výtvarné provedení a v neposlední řadě také materiál, ze kterého jsou tyto drobné památky postaveny.

5.1 Funkce drobných církevních staveb

Mezi drobné církevní stavby řadíme zejména kříže, smírčí kříže a smírčí kameny, kapličky, boží muka, zvonice, volně stojící sochy, sousoší a reliéfy.

Každá z těchto drobných staveb byla navržena a vystavěna pro zcela jasně definované určení. Podle této funkce je možno tyto stavby rozdělit. Jedná se zejména o tyto funkce staveb

- vzpomínka na utrpení Spasitele (kříž, boží muka)
- vzpomínka na významnou událost s duchovním obsahem (smírčí kříže a smírčí kameny)
- místo pro modlitbu (kaplička)
- informační médium (zvonice)
- vzpomínka na významného svatého nebo blahoslaveného (sochy, sousoší, reliéfy)

Kříže

Dřevěné kříže se u nás objevují už ve středověku, avšak do období největšího rozšíření monumentálních dřevěných křížů zajisté patří doba protireformace a 17. století. Tyto kříže byly vztyčovány nedaleko obcí na památku toho, že obyvatelstvo v obci bylo znovu převedeno na katolickou víru. Dřevěné kříže nemají příliš dlouhou životnost, proto byly postupně církví nahrazovány za kamenné nebo železné na kamenném podstavci (Wencelová, s. 10, 2005).

Boží muka

Boží muka symbolizují sloup, u něhož byl díky rozhodnutí Piláta bičován Ježíš Kristus. Jejich stavbu nařídil prý již kníže Boleslav na přání sv. Vojtěcha. Často jsou situovány na rozcestích, návrších, blízko poutních cest, ale připomínají i místa, kde někdo zahynul. Měla za úkol nabádat lidi, aby přešli na katolickou víru, proto byla stavěna i v místech, kde se konaly pohanské obřady. Stavěla se také jen z prosté úcty k Bohu nebo

k některému svatému. Sloužila k veřejné zbožnosti a nabádala kolemjdoucí k modlitbě. (Wencelová, s. 11, 2005).

Nejstarší boží muka vznikala již před 14. stoletím. V této době byly tyto objekty stavěny ze dřeva, a proto se do současnosti nedochovaly. Od 14. století se u nás objevují boží muka kamenná, nejčastěji ze žuly. (Přispěvatelé Wikipedie, „Boží muka“, 2007). Starší boží muka měla ve své horní části otevřenou kapličku nebo baldachýny, kde se zapalovaly svíčky pro mrtvé. Později zde byly umístěny sošky nebo obrazy znázorňující utrpení Páně. Barokní boží muka jsou nejčastěji na zdobeném kamenném podstavci s železným křížem v horní části. Od 18. století se objevují robustnější boží muka, jsou zděné a omítnuté, začínají postrádat podstavec a dekoraci (Wencelová, s. 12, 2005).

Smírčí kříže a smírčí kameny

Smírčím křížem je označován kamenný kříž, který je postaven v blízkosti místa, kde došlo k neštěstí nebo k hrdelním zločinům (Přispěvatelé Wikipedie, „Smírčí kříž“, 2007).

Poprvé v roce 1900 badatel Franz Wilhelm upozorňuje na možnou souvislost mezi vztyčenými kameny a tzv. smírčím právem. Toto právo bylo uplatňováno za doby vrcholného středověku a spočívalo v tom, že mimo vyrovnání s postiženou rodinou byl provinilci uložen dílčí úkol, kterým si svůj zločin odčinil. (Slaběňáková, 2006). Takovým úkolem mohlo být i vytesání kamenného kříže a postavení v místě, kde provinilec zločin spáchal. Faktem však jsou velké disproporce mezi počtem objevených smírčích smluv a těchto vztyčených kamenů. Proto lze o pravém původu některých kamenů pouze spekulovat.

Podobným symbolem je i křížový kámen, neboli smírčí kámen, který se od smírčího kříže liší tím, že samotný kámen tvar kříže nemá a kříž je v kameni pouze vytesán. Původ těchto křížů však nemusí být jen na upomínku smrti nebo nemusí mít pamětní význam. Mohlo se také jednat o kříže, které měly například misijní původ, byly hraničním znamením, symbolem rekatolizace nebo symbolem u cest. Výskyt těchto křížů v České republice není pravidelný (Urfus, Vít, 2001). Nejvíce kamenů nalezneme na Vysočině a v Karlovarském kraji. Lze konstatovat, že v Čechách převažují kamenné kříže a na Moravě

naopak křížové kameny (Slaběňáková, 2006).

Kapličky

Kapličkou se rozumí menší sakrální objekt, se kterým se setkáváme převážně na vesnicích, kde plnily funkci kostelíka. Jedná se o menší stavbu než je kaple či kostel. Je třeba říci, že název „kaplička“ je pouze lidový název. Úředně (církevně i světsky) bývají tyto budovy označovány spíše jako kaple (Příspěvatelé Wikipedie, „Kaplička“, 2007). Kapličky byly stavěny tehdy, pokud si obec nemohla „dovolit“ vystavět kostel. Přestože kaplička byla jakousi levnější a menší alternativou kostela, odrážela slohové prvky tehdejší církevní monumentální architektury (Walter, 2006).

Stejně jako kaple bývají i kapličky zasvěceny některému svatému. Ten, jemuž je kaplička zasvěcena, je chápán jako patron, pod jehož ochranou má dané místo stát. Ke kapličce také patří zvon, který má často i své jméno. Největší rozšíření kapliček spadá do období baroka, avšak stavělo se i mnohem později. Proto se setkáváme se stavbami, které jsou vybudovány v historizujících slozích, ale i s kapličkami moderními. Mnoho objektů vzniklo také za první republiky za přispění tehdejší Agrární strany. Ty lze poznat podle jetelového symbolu na vnější fasádě (Příspěvatelé Wikipedie, „Kaplička“, 2007).

Zvonice

„Pod termínem zvonice se rozumí specifický druh staveb, který slouží pouze nebo především pro umístění zvonů a manipulaci s nimi (zvonění), a přitom stojí odděleně, v Čechách a většinou i v celé velké části zaalpské Evropy vždy při kostele nebo alespoň ve funkční souvislosti s ním.“ (Kuča, 2001).

Zvony umístěné ve zvonících udávaly rytmus venkovského života. Pravomoc zvonit příslušela buď místnímu faráři nebo strážníkovi. Pověřené osoby rozeznávaly zvony v určitou denní dobu a při různých příležitostech. Hlas zvonu byl pro místní obyvatele chápán jako srozumitelný signál. První zvonění nastalo v 5 hodin ráno, v zimě pak v 6 hodin. Další zvonění následovalo v pravé poledne a další večer, to bylo tzv. klekání. To bylo působivé zejména na mladší obyvatelstvo vsi, kterým klekání nahánělo strach. Trojí

zvonění se dnes na vesnicích téměř nevyskytuje, avšak večerní klekání leckde přetrvalo. Hlas zvonů byl také slyšet při jiných příležitostech. Šlo například o církevní svátky, svatby, poutě ale i o umíráček. V roce 1751 císařovna Marie Terezie přikázala zvonit i v době požáru. Proto se v tomto období začal počet zvonů v zemi velmi rychle rozšiřovat. Mezi další využití zvonů bylo tzv. zvonění na mračna, které mělo rozehnat oblaka a které se praktikovalo na českém venkově ještě počátkem 20. století.

Pravomoc vyrábět zvony měly do 13. století pouze kláštery. Po tomto období náležela výroba zvonů světským řemeslníkům, kteří zvony odlévaly často přímo na místě jejich uložení (Vokolek, Kuchař, 2006).

Sochy, sousoší a reliéfy

Socha nebo také plastika je samostatné trojrozměrné umělecké dílo. Socha nejčastěji vychází svým vzhledem a proporcemi z lidské postavy. Větší počet soch sestavených tak, aby působily jako celek, se nazývá sousoší. Zvláštním druhem sochy je reliéf, který bývá často použit ke zdobení stěn budov. Sochy a sousoší byly nejčastěji vyráběny z kamene, ale i ze dřeva nebo keramiky (Přispěvatelé Wikipedie, „Socha“, 2007)

Reliéf se vyznačuje tím, že z plochého pozadí úplně nebo částečně vystupuje do socha nebo sousoší. Tvoří jakýsi plastický obraz (Přispěvatelé Wikipedie, „Reliéf“, 2007). Materiál použitý při tvorbě reliéfu je obdobný jako u soch a sousoší.

Výstavba jmenovaných památek mohla být fundována buď soukromníkem (v tomto případě památky nalezneme u hřbitovních cest nebo u cest, které vedou k poutním místům) nebo prostřednictvím příspěvků obyvatel nákladem obce (památky jsou situovány v tehdejším centru každodenního společenského života – návěs). Pokud takový monument nechal postavit soukromník, musel se zavázat, že bude o objekt pečovat a udržovat ho v dobrém stavu, nebo musel složit určitý finanční obnos na opravy. Následovalo vysvěcení, kterého se účastnilo duchovenstvo, často i místní obyvatelé. Na soukromých památkách většinou nalezneme jméno jejich zakladatele.

Dalším prostorem, kde se tyto církevní stavby mohou nacházet, jsou místa, která

kdysi obyvatelé považovali za nepřátelská, nebezpečná nebo z těchto míst šel strach. Jedná se zejména o hřbitovy, rokle, temné lesy, ale i křižovatky a rozcestí. Právě zde byly pohřbíváni zločinci, sebevrazi a lidé, které zemřeli násilnou smrtí. Za velmi špatnou skutečnost lidé považovali i náhlou smrt, protože zemřelý již neměl možnost dostat poslední pomazání. Proto postavením kříže nebo božích muk došlo ke smíření a lidé se na tomto místě dostali pod boží ochranu.

Na všech těchto místech se stýkal život lidský se světem božím, proto se při setkání s těmito místy lidé rituálně křižovali (Wencelová, s. 9-10, 2005).

5.2 Výtvarné provedení drobných církevních staveb

Z hlediska výtvarného se jedná zpravidla o památky z barokního období, případně z období pozdějších.

Drobné církevní stavby jsou buď téměř zcela bez výzdoby nebo se vyznačují nízkou až střední zdobností. Jejich vnitřní výzdoba byla zpravidla obstarávána v nejbližším okolí, tedy u místních řemeslníků. Tuto skutečnost je nutno posuzovat ze dvou hledisek – výtvarná hodnota z obecného významu nebývá příliš vysoká, ale na druhou stranu možnost vyzdobení drobné církevní stavby byla příležitostí pro místní umělecké řemeslníky vytvořit dílo vyšší hodnoty, než byla jejich každodenní práce. V tomto je možno spatřovat mimořádný kulturní význam těchto staveb.

V současné době jsou tyto památky často bez vnitřní výzdoby, toto také bohužel odpovídá současnému stavu společnosti, kdy tato výzdoba je velmi často předmětem krádeží, případně vandalismu.

5.3 Materiál drobných církevních staveb

Použití určitého druhu materiálu záleželo také na tom, v jakém regionu se památka nachází a samozřejmě také na zručnosti a zvyklostech místního obyvatelstva.

Mezi nejužívanější a zároveň nejtrvanlivější materiál řadíme kámen. Právě díky jeho trvanlivosti můžeme dodnes spatřit památky, které byly vyhotoveny ve středověku, ale i dříve (Wencelová, s. 6, 2005).

Z kamene jsou nejčastěji vyhotoveny kříže, které byly vytesány z jednoho kusu místního kamene. Některé takové kameny, které byly umístěny na vhodném místě, získali později funkci orientačních bodů.

Dalším materiálem je dřevo, které je oproti kameni méně trvanlivé. Nejstarší památky vyrobené ze dřeva, jenž se dochovaly do současnosti, jsou asi 500 let staré (Wencelová, s. 6, 2005). Dřevo bylo v minulosti stejně jako kámen také hojně užíváno, protože bylo volně dostupné a snadno opracovatelné.

Cihlové nebo a smíšené zdivo patří k mladším stavebním materiálům. Památky z tohoto materiálu jsou často doplněny o prvky ze železa nebo z různých kovových slitin.

6. Historie a vývoj drobných církevních staveb

Jak bylo již zmíněno, drobné církevní památky se na našem území objevovaly již v ranném středověku. V historii existovalo mnoho vln při budování církevních památek. Ve středověku tyto památky představovaly zejména sakrální obrazy a sochy. Ve volné krajině se však tehdy mnoho menších církevních památek nevyskytovalo, spíše se nacházely v bezprostřední blízkosti kostelů nebo na cestách k zapamatování zázraku nebo neštěstí. V období pozdního středověku se na našem území objevují dřevěné sochy nebo křížky přivázané na stromech. Výstavba drobných církevních památek byla tehdy církví podporována.

Za husitství jsou památky i kláštery často ničeny. „Jedná se o první vlnu

ikonoklasmu, kdy reformátoři prosazují postoj, že posvátný obraz má být v duši, před vnitřním zrakem, nikoli před očima.“ (Wencelová, s. 7, 2005). V protestantských oblastech i v oblastech šíření luteránství stavba drobných památek podporována nebyla. Naopak k jednomu z mála velkých rozkvětů drobných památek můžeme přiřadit období protireformace a baroka.

7. Zákon o státní památkové péči jako účinný nástroj ochrany kulturních památek

Účelem existence zákona č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči, ve znění pozdějších změn, je chránit kulturní památky jako nedílnou součást kulturního dědictví lidu a svědectví jeho dějin. Stát by podle tohoto zákona měl vytvářet všestranné podmínky pro prohlubování kulturně výchovné funkce státu při péči o kulturní památky. Péče státu o kulturní památky zahrnuje činnosti, opatření a rozhodnutí, jimiž státní památková péče zachová a vhodně společensky uplatní kulturní památky.

Podle zákona jsou kulturní památkou jsou movité nebo nemovité věci, které jsou významnými doklady historického vývoje člověka, jeho životního způsobu a prostředí společnosti od nejstarších dob do současnosti. Kulturní památky mají přímý vztah k významným osobnostem nebo historickým událostem. Tyto movité nebo nemovité věci prohlašuje za kulturní památky nebo za národní kulturní památky ministerstvo kultury České republiky. Národní kulturní památkou jsou podle zákona prohlašovány ty kulturní památky, které tvoří nejvýznamnější součást kulturního bohatství národa.

Kulturní památky se zapisují do tzv. Ústředního seznamu kulturních památek České republiky, který vede odborná organizace státní památkové péče.

Vlastník kulturní památky je povinen na vlastní náklad o památku pečovat, udržovat ji v dobrém stavu a chránit ji před poškozením. Na vlastníka se také váže ohlašovací povinnost. Musí tedy neprodleně oznámit obecnímu úřadu jakékoliv ohrožení kulturní památky.

Restaurování památek přísluší pouze těm fyzickým osobám, které mají povolení k restaurování. Toto povolení uděluje ministerstvo kultury po prokázání odborné kvalifikace této fyzické osoby.

Péče o kulturní památky přísluší zejména ministerstvu kultury České republiky, které je ústředním orgánem pro tuto péči. Mezi další orgány pro péči patří krajské úřady a obecní úřady obcí s rozšířenou působností (Zídek, 2005).

8. Popis jednotlivých památek

Památky zde uvedené jsou členěny do dvou kapitol. Jsou to památky dochované a nedochované.

8.1 Památky dochované

V tomto odstavci je uveden přehled všech sledovaných drobných církevních staveb. Stavby jsou přiřazeny k příslušným obcím, ve kterých se nachází buď přímo nebo v jejím okolí. Obce jsou seřazeny v abecedním pořadí.

V případě, že se v obci nachází více památek, jsou pak uvedeny v pořadí podle jejich funkce (viz kapitola 5.1).

U každé památky jsou v textu uvedena pořadová čísla v závorce, pod kterými je možno památku dohledat v příloze č. 1. V případě, že se některé stavby nachází v těsné blízkosti sebe, jsou označeny jedním číslem z důvodu přehlednosti mapky.

Dále je zde uvedeno umístění v obci, případně v jejím okolí, popis drobných památek a doložitelná historická fakta.

V příloze 2 - 10 jsou pak nejzajímavější památky dokumentovány fotografiemi.

BEŘOVICE

- 4 km severovýchodně od Slaného

Boží muka (č. 1)

Umístění a popis:

Památka stojí po pravé straně silnice vedoucí od Dolína asi 180 metrů za vjezdem do obce. Zdobený podstavec božích muk tvoří pískovcové kamenné kvádry. Na zužujícím se dříku božích muk je do památky vyryt nápis. Ten je zajímavý zvláštním způsobem psaní některých písmen. Stavbu zakončuje kamenný křížek.

Z vyrytého textu do památky je známo, že dal boží muka postavit Jiří Hořejší z Beřovic roku 1794 ke cti a chvále spasitele Ježíše Krista.

Horní část památky je ve velmi zachovalém stavu. Podstavec je však poškozen různými vrypy.

Kaplička na návsi (č. 2)

Umístění a popis:

Kaplička stojí v jihozápadním koutu beřovické návsi. Barokní kaple s vysokým klenutým vstupním portálem je osmiboká. Střechu z pálené střešní krytiny zakončuje červená kovová věžička s osmibokou bání. Nad portálem je zřetelně viditelná mramorová deska s nápisem, jenž připomíná minulost kaple.

Památka je zasvěcena Panně Marii Lurdské. Vystavěna byla nákladem Jana Jiřího Klimana v roce 1732. Kaple se dočkala zrekonstruování v roce 1943 díky finanční pomoci zdejších obyvatel. V současnosti je na spodní části opadaná štuková vrstva z důvodu nedostatečné izolace mezi stavbou a zemí.

Kaplička při cestě k Dolínu (č. 3)

Umístění a popis:

Poutní výklenková kaplička se nachází u silnice z III. třídy Beřovice – Dolín po 350 metrech za Beřovicemi. Jedná se o jednoduchou, avšak mohutnější barokní stavbu. Ve

výklenku kapličky visí barevný sádrový obrázek s motivy Krista nesoucího kříž. Na fasádě ozdobné střešní nadstavby je viditelný žlutý křížek. Stav památky je pěkný, z čelní strany je pouze zašlý nátěr fasády.

DRCHKOV

- 5 km severně od Slaného

Kříž (č. 4)

Umístění a popis:

V bezprostřední blízkosti před drchkovskou kaplí se nachází menší kříž. Je bez datace, ale můžeme odhadovat, že bude podobně starý jako místní kaplička. Kříž se skládá z kamenného, léty poznamenaného podstavce a z železného kříže, který je oproti podstavci velice zachovalý.

Kaplička (č. 4)

Umístění a popis:

Kaplička umístěná v severní části návsi obce ve stínu vzrostlých stromů stojí po pravé straně silnice ve směru od Slaného. Kaple je zasvěcena Svatému Vojtěchu. Nechala ji vlastním nákladem postavit paní Marie Beránková, pravděpodobně místní rodačka, roku 1766 právě na tom místě, kde odnepaměti stávala kaplička původní. V minulosti v kapli stávala dřevěná socha sv. Vojtěcha, která je dnes součástí sbírky Vlastivědného muzea ve Slaném.

Památku je v zachovalém stavu, na soklech je opadaná omítka z důvodu sání vlhkosti ze země. Jak dokládá datace na portálu kaple byla již dvakrát opravována, a to v letech 1901 a 1988.

DŘÍNOV

- 5,5 km severně od Slaného

Boží muka (č. 5)

Umístění a popis:

Boží muka stojí asi 700 metrů jihozápadně od Dřínova na křižovatce silnic Dřínov – Drchkov a Královice – Zlonice. Jedná se o čtyřboký sloup se zkosenými hranami, který je na vrcholu zakončen kamennou lucernou.

Tato boží muka vznikla pravděpodobně v roce 1779. Váže se k nim pověst zvaná „Na Křižovatkách“, která vypráví o husarech z Loun, kteří přenocovali v Královicích. Během noci se jim ale ztratil jejich kůň, tak se ho vydali hledat. Našli ho právě na této křižovatce. Byl zapřažen do cikánského vozu a proto se husaři začali o koně s cikány prát. Při incidentu byla zabita cikánská dívka jménem Ilka, která bránila svého otce Rágoše. Avšak vrahem nebyl husar, nýbrž její bratr, který se ve tmě spletl a omylem zasáhl svou sestru Ilku. Cikáni pak dívku pochovali právě tam, kde v současnosti stojí boží muka. O rok později se na Ilčin hrob přišel podívat její otec Rágoš, kterého našli druhý den ráno u jejího hrobu mrtvého.

Na sloupu byl prý letopočet 1756 a iniciály I.R. Může se tedy jednat o počáteční písmena jmen Ilka a Rágoš (Dobner, 1998). V 60. letech 20. století byla boží muka použita filmaři, kteří po natáčení změnili památce orientaci půdorysu (Příbyl, 2006).

Sloup je již značně poškozen díky různým vyrytým vzkazům a letopočtům od kolemjdoucích.

(Fotografie v příloze č. 2)

HOŘEŠOVICE

- 8 km západně od Slaného

Kříž před obcí (č. 6)

Umístění a popis:

Na pravé straně silnice z obce Hořešovičky stojí těsně před vjezdem do Hořešovic pod starým stromem zrestaurovaný kříž. Nachází se na vyvýšenině přímo naproti hřbitovu. Železný kříž je vsazen do sochařsky neopracovaného a žlutě natřeného balvanu. Z čelní strany je do tohoto kamene vryt nápis „Důvěřuj v Boha, 1903“ Datace pravděpodobně dokládá i dobu umístění kříže.

Stavba byla v nedávné době profesionálně opravena a je v perfektním stavu.

Kříž na návsi (č. 6)

Umístění a popis:

Druhý kříž tvoří střed hořešovické návsi. Kříž je vsazen do zděného, nově omítnutého a v horní části zdobeného podstavce. Ten doplňuje černá kamenná deska s textem připomínajícím účel vzniku kříže. Byl postaven „*V upomínku na zemřelé choleroou v roce 1867*“.

Památka je ve vynikajícím stavu. Pozorovatele zaujme barevnost stavby.

Zvonice (č. 6)

Umístění a popis:

Pozdně gotická hořešovická zvonice stojí severovýchodně od návsi u kostela sv. Petra a Pavla. Tvoří část hřbitovní zdi. Vzpěradlová konstrukce zvonice je opřena do kamenné podezdívky. Šindelovou střechu zvonice zakončují na vrcholu dva železné hroty. Zvonice nese zvony z let 1511 od Bartoloměje Berounského, další pak z roku 1788 (Kuča, 2001).

Památka byla opravena v 80. letech 20. století (Příbyl, 2006). V současnosti je poškozena pouze zděná část památky z důvodu vlhkosti.

Socha sv. Jana Nepomuckého (č. 6)

Umístění a popis:

Menší pískovcová socha stojí při cestě ke kostelu a zvonici před č. p. 28. Podstavec sochy nese nápis: „*Pokoj a požehnání dědině!*“ a iniciály V. T. Socha sem byla umístěna v roce 1863.

Socha je v zachovalém stavu, nápis na podstavci se nedávno dočkal své obnovy.

KAMENNÝ MOST

- 8 km východně od Slaného

Smírčí kámen (č. 7)

Umístění a popis:

Smírčí kámen není umístěn přímo v obci, nýbrž v polích 1 km východně od obce. Pokud pojedeme do obce od Ješina, ve vsi odbočíme směrem na Zvoleněves a v prudké levotočivé zatáčce nalezneme po pravé straně ukazatel na menhir. Odtud vede zarostlá úvozová cesta přímo ke kameni.

Na 80 cm vysokém kameni z hrubého pískovce je ze severní strany vyryt latinský kříž. V těsné blízkosti kamene byly roku 1896 vykopány dvě lidské kostry, z nichž jedna zasahovala až pod kámen. Kámen je často označován za menhir (bludný kámen), protože kříž mohl být do kamene vytesán mnohem později, a proto nemusel od samého počátku plnit účel smírčího kamene. Přesnou minulost objektu však nedohledáme.

Kámen je v současnosti hodně zvětralý. Reliéf na kameni zobrazující kříž je již téměř nečitelný.

(Fotografie v příloze č. 3)

KRÁLOVICE

- 3 km severně od Slaného

Boží muka směrem k obci Trpoměchy (č. 8)

Umístění a popis:

Stojí u silnice směrem na Trpoměchy asi 200 metrů od Královic na křižovatce se silnicí na Otruby. Na soklu stavby nalezneme letopočet 1859. Hlavní část památky tvoří zužující se hranol s ozdobnými rytinami. Samotnou stavbu zakončuje malý železný křížek.

Opravu božích muk provedl v roce 2006 kameník Alexandr Bláha z Královic. Památka je v perfektním stavu.

(Fotografie v příloze č. 4)

Boží muka k obci Dřínov (č. 9)

Umístění a popis:

Jsou umístěna asi 400 metrů nad obcí při silnici směrem na Dřínov a při malé odbočce na dřínovský hřbitov. Pochází taktéž z roku 1859 a architekturou jsou obdobná s božími muky směrem na Trpoměchy s rozdílem samotného kříže. Ten je narozdíl od předešlého kamenný. Boží muka zde stojí na památku místa, kde při cestě na hřbitov do Dřínova zahrála hudba zesnulému poslední píseň na rozloučenou (Příbyl, 2006).

Opravu taktéž provedl pan Bláha roku 2006 a stav památky je vynikající.

Kaplička (č. 10)

Umístění a popis:

Kaplička sv. Archanděla Michaela se nachází na královické návsi u č. p. 5. Stavbě se zdobenou červenobílou fasádou dominuje malý štít se zvonkem. Z čelní strany jsou také do štítu vsazeny dvě kamenné plastiky luceren. Střecha stavby je kryta pálenými taškami. Památka byla postavena v polovině 18. století.

V roce 1998 – 1999 byla opravena a původní oltářní obraz Archanděla Michaela je dnes součástí sbírky Sládečkova muzea v Kladně (Příbyl, 2006). Dnes je památka ve vynikajícím stavu.

(Fotografie v příloze č. 5)

Socha sv. Jana Nepomuckého a Socha sv. Václava (č. 10)

Umístění a popis:

Sochy světců stojí naproti sobě na kamenném zábradlí královického mostku přes Bakovský potok. Na východní straně mostu je to sv. Jan Nepomucký a na straně protější sv. Václav. Obě sochy stojí na kamenném podstavci s obdélníkovou nikou. Plastiky pocházejí od slánského sochaře Veldíka z druhé poloviny 19. století.

V roce 1992 byly zrestaurovány akademickým malířem Tomášem Raflem a akademickou sochařkou Růženou Raflovou (Příbyl, 2006). Stav památek je stále dobrý.

KVÍLICE

- 6 km severozápadně od Slaného

Kříž (č. 11)

Umístění a popis:

Kříž se nachází na návsi vlevo od silnice směrem na Plchov. Je vsazen do zděného oštukovaného podstavce. Železný kříž byl roku 2000 obnoven nákladem obce Kvílice a je tedy novějšího data než podstavec. Ten byl v době obnovy památky pouze nově oštukován.

Boží muka (č. 11)

Umístění a popis:

Kvílická boží muka stojí vpravo od silnice z Kvílic do Kutrovic naproti autobusové zastávce. Boží muka stojí v okrasných křovinách, avšak ze silnice jsou snadno viditelná.

Tato boží muka byla prý původně pouze kamenným podstavcem, na kterém podle pověsti stávala pohanská modla. Jak dokládá kresba z 20. let minulého století od Josefa Čížka (možno vidět ve Slánském obzoru, ročník 2002, str. 46), stavba byla později doplněna ozdobnou kamennou deskou, na které byly navrženy další kamenné kvádry zakončeny železným křížkem. Za minulého režimu byla boží muka zničena. Část ozdobné desky, která tvořila střed božích muk, je dodnes zachována díky panu Josefu Kopeckému z č.p. 34 v Kvilicích, který ji použil jako základ pro lavičku na zastávce autobusu (Dobner, 2002).

Boží muka se dočkala obnovy až v 90. letech, kdy s použitím původních kamenných kvádrů byl znovu vystavěn podstavec a na něj byl umístěn novější pomníček z leštěného kamene. Protože jsou tyto dvě části památky odlišně staré, stavba celkově budí špatný dojem.

Zvonice (č. 11)

Umístění a popis:

Zvonice je situována v severozápadní části obce v areálu hřbitova a kostela sv. Víta. Patrně patří mezi nejstarší zvonice na Slánsku.

Že vznikla již v 16. století nám napovídá její architektura. Dřevěná konstrukce zvonice, která stojí na kamenné šestiboké podezdívce, je vzpěradlového typu s otevřeným zvonovým patrem (Kuča, 2001), kterou kryje šindelová střecha zakončená dvěma železnými křížky. Stejně je tomu tak i u zvonice Neprobylické.

Zvonice byla architektonicky upravena roku 1663 a oprav se dočkala roku 1984. Z původních třech zvonů se do současnosti dochoval jen jeden z roku 1613, a to od Jindřicha Senomatského ze Šternstatu. Ostatní dva byly roku 1917 zrekvírovány pro válečné potřeby. Ty pocházely z roku 1663 a 1803 (Příbyl, 2005).

Pěkný stav památky narušuje pouze zčásti opadaná kamenná podezdívka.
(Fotografie v příloze č. 6)

LIBOVICE

- 3,5 km západně od města Slaného

Boží muka (č. 12)

Umístění a popis:

Libovická boží muka stojí zkraje vesnice vlevo od silnice z Bysně. Základ božích muk tvoří podstavec ve tvaru krychle. Dřív božích muk představuje užší kvádr, na kterém je ze západní strany viditelný reliéf, pravděpodobně světce. Kvádr je zakončen zdobenou římsou. V horní a dolní části je stavba obtočena ocelovými plátky, které jí zajišťují stabilitu.

Památku se zřejmě někdo pokoušel v minulosti opravovat, protože je velice amatérsky oštukována a natřena bílou barvou. V podstavci pod opadanou štukovou vrstvou je dodnes zřetelný vyrytý nápis.

Kaplička (č. 13)

Umístění a popis:

Tato kaplička se nenachází přímo ve vesnici, ale nalezneme ji asi 1,5 km severozápadně od obce. Stojí v malém vyvýšeném hájku, který je ze všech stran obklopen loukou. Ze vsi až k ní vede kamenitá polní cesta, po které dojdeme až k turistické křižovatce zvané „Ján“. Odtud je již dobře viditelná.

Barokní kaplička je při čelní straně obklopena dvěma starými stromy, jejichž kmeny zasahují až do zdiva kaple. Celkově je kaplička větších rozměrů, nahoře zakončena věžičkou se zvonem. Uvnitř kaple za železnými dveřmi stojí socha sv. Jana Nepomuckého, jemuž je i zasvěcena.

Na podstavci sochy je deska s nápisem:

*„Ruka Páně budiž oslavena!
K boží slávě, ke cti Páně vyvolence
jeť i tato socha postavena,
jemuž patří nevadnoucí věnce!
Když se tisíc osm set třicet čtyři psalo,
zázračně nebe syna ostříhalo!
Spadna v studni zdráv byl zachován,
pod ochranu vzal ho Svatý Jan.
Hošík ho již jako čtyřletý ctíval,
svatý obraz jeho vždy při sobě míval.
Ten pak svému ctiteli i v hlubině,
zahynouti nedal v těžké hodině.*

*Svatý Jane Nepomuku, neodvracej
ani od nás opatrovnou ruku.
Na věčnou památku zázračného
zachování malého Eduarda
10.6.1834 svým vlastním nákladem
postaviti dal první majitel
a zvelebitel těchto gruntů
Fr. Beyer, měšťan pražský,
roku 1837.“*

Jak nápis napovídá, kaple byla postavena roku 1837 na památku chlapce, který při pádu do místní zaplavené kamenouhelné šachty vyvázl bez zranění. Roku 1870 byly šachty zasypány a těžba zde byla zastavena.

Kaple byla v 90. letech 20. století profesionálně opravena za finanční pomoci místního mysliveckého spolku a pak znovu vysvěcena. V současnosti je v bezchybném stavu.

(Fotografie v příloze č. 6)

NEPROBYLICE

- 5 km severozápadně od Slaného

Kříž (č. 14)

Umístění a popis:

Přímo před neprobylickou zvonicí se tyčí železný kříž na kamenném oštukovaném podstavci, který zakončuje ozdobná deska. Z jižní strany je do podstavce vyryt letopočet 1888. Stav kříže i podstavce je zachovalý a bez zjevných závad.

Zvonice (č. 14)

Umístění a popis:

Zvonice stojí na návsi pod vzrostlými lipami na křižovatce silnic Neprobylice – Kobylníky a Neprobylice – Kutrovice. Zvonice je obehnána dřevěným plůtkem, u kterého můžeme nalézt také naučnou ceduli o pamětihodnostech vesnic na Slánsku.

Zvonice stojí na šestiboké kamenné podezdívce a je variantou tzv. vzpěradlové konstrukce s otevřeným zvonovým patrem (Kuča, 2001). Na rozdíl od ostatních zvoníc na Slánsku, jsou zvony na zvonici v Neprobylicích zvenku snadno viditelné.

Neprobylická zvonice patřila do areálu hřbitova (zrušen roku 1770) a místního kostela sv. Ducha. Kostel byl zbořen v roce 1741 a téhož roku vystavěn nový na vršku jižně od vesnice, kde dodnes stojí. Zvonice však musela být pro svůj žalostný stav roku 1896 také stržena. Avšak ta současná byla vystavěna jako přesná kopie té stržené nedaleko od původního místa (Kuča, 2001).

Na kamenné podezdívce nalezneme dva vsazené náhrobní kameny. První, zachovalejší, patří místnímu rytíři Václavu Pětipeskému z Chýš. Zemřel v roce 1602 smrtelným pádem z koně ve vsi pod jeho dvorem (místo pádu označoval kamenný kříž, který se však do současnosti nedochoval). Druhý náhrobek náleží jeho snaše Magdaleně z Adleru (zemřela v roce 1604). Tento náhrobek je však od rytířova značně oprýskaný a poničený. Oba náhrobní kameny pocházejí z již zmiňovaného zbořeného kostela, kde byli oba pohřbeni.

Zvony ve zvonici naštěstí unikly válečnému zrekvírování a proto je dodnes můžeme na zvonici spatřit. Autorem největšího zvonu je Brikcí z Cymperka, který ho odlil v roce 1595. Na tomto zvonu stojí text:

*„Leta 1595 we czvrtek po Sv. Linhartu.
Urozeny pan Vácslav Pietipesky z Chyss a
Egrberku na Blahoticich dal udielati tento zvon
do Neprobilicz ke kostelu swateho Ducha pro
pamatku swau a rodu swého, aby zwukem a
hlasem téhož zwonu krzestianum viernym w
znamost uwozowal spoleczne Krzestianske
scházeni k modlitbám swatym, k poslouchaní
slova boziho a chwaleni jmena jeho. Pánu
Bohu bud ciest a chwala na wieky amen.“*

Prostřední zvon je práce Bartoloměje Berounského z roku 1510. Třetí zvon se datuje do patnáctého století (Kuča, 2001).

Zvonice byla v roce 1999 staticky zajištěna a opravena a v současnosti je zcela bez viditelných závad.

PÁLEČEK

- 7,5 km severozápadně od Slaného

Zvonice (č. 15)

Umístění a popis:

Barokní zvonice stojí na vyvýšenině v blízkém okolí místního kostela Navštívení Panny Marie. Tvoří jihovýchodní část hřbitovní zdi. Narozdíl od většiny zvoníc na Slánsku je zvonice v Pálečku zděná s jehlanovou střechou z pálených tašek. Výstavba zvonice proběhla v letech 1776 – 1778 zároveň s přestavbou kostela. Zděná zvonice nahradila

původní zvonici ze dřeva (Kuča, 2001). Ačkoli je zvonice barokní, vnější fasáda zvonice není příliš zdobená. Při opravách v roce 1903 byla fasáda zjednodušena.

Zvonice nese zvony ve dvou etážích. V dolní etáži nalezneme zvony z let 1575 a 1587, oba od zvonáře Brikcího z Cymperka. V etáži horní je zvon z roku 1751. Do Pálečku zvony věnoval rod Kekulů ze Strádonic (Kuča, 2001). Na zvonu z roku 1587 stojí nápis:

„Slowutny Brykcy zwonarz z Cymperku, na nowem mieste pražské, tento zvon udielal. Leta 1587.“

Zvonice se v nedávné době dočkala rekonstrukce a nyní ji zdobí nová běložlutá fasáda.

PŘELÍC

- 2 km jihozápadně od Slaného

Zvonice (č. 16)

Umístění a popis:

Přelická zvonice je dominantou místního údolí. Stojí v jihozápadní části areálu kostela sv. Petra a Pavla. Základ zvonice tvoří osmiboká kamenná podezdívka, do níž je opřena vzpěradlová konstrukce. Zvonové patro ve tvaru kvádrů je zakončeno jehlanovou střechou krytou šindely. Zvonice měla v minulosti pravděpodobně otevřené zvonové patro jako zvonice v Kvílcích a Neprobylicích.

Zvonice nese tři zvony. Nejstarší zvon se datuje do roku 1486. Barokní zvon z roku 1679 pochází z dílny Friedricha Michaela Schönfelda. Nejmladší přelický zvon z roku 1734 byl zrekvírován v roce 1917 pro vojenské účely (Příbyl, 2005).

Oprava zvonice proběhla v roce 1996. V současnosti zvonici zcela jistě chybí nový vnější nátěr.

SKŮRY

- 8 km severovýchodně od Slaného

Kříž (č. 17)

Umístění a popis:

Litinový kříž doplňuje pietní prostředí skúrského hřbitova. Je vsazen do osmibokého kamenného podstavce. Kříž je bez jakékoliv datace. Minulost kříže je nejistá. Pravděpodobně tvoří pouze vzpomínku na místní zbořený kostelík.

Obě části památky jsou zachovalém stavu.

Smírčí kámen (č. 17)

Umístění a popis:

Kámen se nachází asi 50 metrů před koncem vesnice při silnici směrem na obec Bratkovice. Je vodorovně vsazen do zdi místního hřbitova ve výšce 2 metrů nad zemí. Lícem je otočen k silnici a v jeho místě je vynechána omítka.

Na kameni jsou dvě rytiny křížů, z nichž jeden je zobrazen v kruhu, který by mohl symbolizovat slunce. S takovýmto křížem v paprskovém kruhu se setkáme často u asijských nebo u Germánských národů. Dnes již těžko dohledáme, jakou funkci kámen plnil předtím, než byl do hřbitovní zdi vsazen. Existuje však jedno místo severně od Skůr, jemuž se dodnes říká U Kamene. Můžeme tedy jen spekulovat, zda byl přenesen právě odtud.

Stav kamene je v současnosti zachovalý, protože díky vsazení kamene do zdi není přímo ohrožován zvětráváním.

Zvonice (č. 17)

Umístění a popis:

Skúrská zvonice stojí v areálu místního hřbitova. Doplnovala prostor okolo gotického kostela sv. Bartoloměje, který zanikl v roce 1877. Zvonice je čtyřboká s kamennou podezdívkou a se šindelovou střechou zakončenou malým železným křížkem.

Pochází odtud prastarý zvon, který byl údajně odlit pražským mistrem Hanušem v roce 1473 nebo 1483. Byl později nalezen v jedné ze zdejších usedlostí a teď je uložen v Národním muzeu v Praze.

Památka v současné době nese zvony od Bartoloměje Berounského z roku 1510 a od Antonína Schönfelda z roku 1712 (zrekvírován r. 1917) (Příbyl, 2005).

Památka byla opravena roku 2002 nákladem obce Hobšovice a dnes je bez viditelných vad.

SLANÝ

Kříže (č. 18)

Umístění a popis:

Tři dřevěné kříže jsou vztyčeny na samém vrcholu Slánské hory. Ke křížům nás dovede místní naučná stezka. Kříže jsou zasazeny do nového betonového základu. Na jednom základu je dodnes patrný letopočet 1983.

S nápadem vtyčení těchto křížů přišel Bernard Ignác z Martinic roku 1622, jenž vnímal okolí města Slaného jako mystický celek. Kříže na Slánské hoře tvoří jedno z pěti míst, které měly v protireformační době vytvořit slánským představu živých kulís katolického života. Mezi tato místa bezesporu patří

- 1) Loretánská kaple ve Františkánském klášteře – představuje místo narození Panny Marie,
- 2) kaple Piaristů – zde je obraz Zasnoubení Panny Marie se sv. Josefem,
- 3) oltář v kostele sv. Gottharda – obraz Narození Krista,
- 4) kříže na Slánské hoře – představují Golgotu a ukřižování Krista,
- 5) kaple Božího hrobu – připomíná Kristovo zmrtvýchvstání.

Propojit každodenní život slánského obyvatelstva s těmito církevními prvky bylo pro rekatolizaci velice účinné (Vokolek, Kuchař, 2006).

Protože je památka dřevěná, je na ní již dnes vidět značné poškození. Vertikální trám tvořící torzo nejjižnějšího kříže se téměř rozpadá. Trámy ostatních křížů jsou obepnuty zelenými páskami, aby se předešlo podobnému poškození jako u předchozího kříže.

(Fotografie v příloze č. 7)

Boží muka - Vinařický sloup (č. 19)

Umístění a popis:

Okolo slánského hřbitova vede ulice Na Vinici, která na svém konci přechází v kamenitou polní cestu. Po 200 metrech přijdeme k Vinařickému sloupu. Stojí ve svahu po levé straně a je z cesty dobře viditelný.

Základ kamenného sloupu tvoří podstavec ve tvaru krychle. Dřík zde zastupuje vysoký kvádr zdobený motivy vinné révy zakončený kapličkou se čtyřmi nikami.

Památka stála do roku 1827 u zrušeného rybníka v Blahoticích. Poté byla přemístěna ke kostelu sv. Václava v Ovčárech. Původní sloup byl v dezolátním stavu, proto se město rozhodlo památku obnovit. Toho se chopil akademický sochař Václav Nejtek a jeho kopie Vinařického sloupu sem byla znovu vztyčena roku 1943 na paměť místa, kde se v minulosti nacházely vinice (Dobner, 1998).

Na sloupu není vidět téměř žádné poškození, je ve vynikajícím stavu.

Boží muka na cestě k Božímu hrobu (č. 20)

Umístění a popis:

Boží muka se nacházejí vpravo od cesty směrem k Božímu hrobu. Stojí na horním konci zahrádkářské kolonie pod starými stromy a jsou z cesty snadno zřetelná. Boží muka stojí asi 300 metrů východně od kaple Božího hrobu.

Tato mohutná boží muka mají tvar kvádrů a jsou vytesána z měkkého pískovce. V dříku je vytesán výklenek s prastarým černým nápisem. Sloužila pravděpodobně jako zastávka k pomodlení při pouti k Božímu hrobu.

Boží muka jsou ve špatném stavu. Kámen je již dnes zvětralý, nápis ve výklenku je téměř nečitelný. Památku v minulosti pravděpodobně doplňoval ještě kříž, který tu už nenalezneme.

Kaple Božího hrobu (č. 21)

Umístění a popis:

Kaple božího hrobu stojí na vršku ve výšce 313 m. n. m. východně od městské čtvrti Kvíček. Od křižovatky ulic Ouvalova a Smečenská je asi po 20 metrech směrem na Smečno malá odbočka doleva. Je zde malé parkoviště a poškozený ukazatel na Boží hrob. Ke kapli vede rozbitá asfaltová cesta do kopce, jenž míjí zahrádkářské kolonie. U horního konce kolonií stojí boží muka a naučná cedule. Odbočíme vpravo a dále stoupáme do kopce po lesní cestě až k Božímu hrobu. Od odbočky ze Smečenské ulice k Božímu hrobu je to asi 700 metrů.

Kaple Božího hrobu patří nepochybně k nejzajímavějším drobným církevním stavbám na Slánsku. Je postavena tak, aby působila jako věrná kopie originálu Božího hrobu v Jeruzalémě. V Čechách nalezneme takovou podobnou stavbu například ve Voticích nebo v Horšovském Týně, avšak ta Slánská je svou výzdobou svému originálu snad nejvíce podobná. Jedná se o jednu z prvních ranně barokních staveb na Slánsku. Zvenčí nalezneme pod zdobenými lomenými oblouky několik fresek, mezi nimiž je i židovská hvězda. V památce se nacházejí dvě místnosti. První je tzv. Andělská kaple, ze které pokračuje vstup do místnosti druhé. Ta připomíná vlastní hrobku. Na severní straně hrobky je kamenná plotna, kde mělo spočívat Kristovo tělo.

Výstavba kaple proběhla roku 1665 a byla financována smečenským hrabětem Bernardem Ignácem z Martinic. Postavil ji právě na tomto místě proto, aby ji hrabě mohl vidět z okna svého smečenského zámku. Byla postavena v protireformační době, kdy bylo používáno všech prostředků za účelem toho, aby byl český lid převeden zpět na katolickou víru. Jak již bylo zmíněno v kapitole o historii Slaného, otec hraběte - Jaroslav Bořita z Martinic - byl horlivý katolík a svému synovi dobře „vyšlápl cestu“, proto mohl Bernard Ignác z Martinic užívat mírnějších prostředků výstavbou těchto podobných objektů.

V době pořizování fotografie byla kaple Božího hrobu v rekonstrukci.
(Fotografie v příloze č. 8)

Kaplička (č. 22)

Umístění a popis:

Nevýrazná slánská výklenková kaplička stojí na křižovatce ulic Ouvalovy a Smečenské. Jednoduchá stavba dominuje velkým výklenkem pro sochu. Ta tu však dnes není. Památku kryje dvouúrovňová střecha z pálených tašek zakončená kamenným křížkem. Byla postavena roku 1822 a v současnosti je v částečně poškozeném stavu, protože na soklu stavby je opadaná omítka.

SMEČNO

- 4 km jihozápadně od Slaného.

Drobných církevních staveb je ve Smečně hojně. Ve smečenském zámku žili již zmiňovaní protireformátoři Jaroslav Bořita z Martinic a jeho syn Bernard Ignác z Martinic, kteří se nemálo zasloužili o výstavbu většiny těchto drobných staveb na Slánsku.

Kříž (č. 23)

Umístění a popis:

Kříž nalezneme pod vzrostlými stromy v ulici Kačická přímo před domem č. p. 171. Stavba se skládá ze železného kříže vsazeného do mohutného kamenného podstavce. Kříž je bez datace. V současnosti vzhled celé stavby kazí kýmsi posunutý podstavec. Stavba tedy není ve své vertikální ose.

Boží muka ke Kačicím (č. 24)

Umístění a popis:

Boží muka stojí po pravé straně silnice Smečno – Kačice po 1 km od Smečna naproti bývalému ovčínu.

Jedná se o sloupkovou boží muka skládající z podstavce ve tvaru kvádrů a mírně se zužujícího hladkého sloupu s ozdobnou římsou na vrcholu. Zakončuje je malý železný křížek.

Na sloupu není zřetelné téměř žádné poškození. Celkový vzhled kazí pouze ohnutý železný křížek.

Boží muka ke Slanému I. (č. 25)

Umístění a popis:

Stojí po levé straně silnice č. 236 Smečno – Slaný asi půl kilometru za Smečnem. Čtyřhranný podstavec tvoří pískovcové kvádry, na něž navazuje kámen opatřený parapetem pro malý oltář. V horní části božích muk jsou výklenky pro svaté obrázky, které tu již dnes nenalezneme. Celou stavbu zakončuje ozdobný železný křížek.

Památkou byla opravena roku 1999 nákladem města Smečna a ministerstvem kultury České republiky (Příbyl, 2006). V současnosti je v dobrém stavu, ale je na ní již vidět zub času.

Boží muka ke Slanému II. (č. 26)

Umístění a popis:

Boží muka nalezneme 1 km za Smečnem po levé straně silnice č. 236 směrem na Slaný. Okolo stavby rostou mohutné křoviny, proto je možné boží muka ze silnice snadno přehlédnout. Čtyřhranný sloup se skládá z mohutného podstavce a dřívku ze dvou kamenných kvádrů, které jsou zakončeny lucernou s železným křížkem na vrcholu. Ve výklenkách lucerny bývaly podle pamětníků svaté obrázky.

Obě boží muka za Smečnem nechal na přelomu 16. a 17. století postavit Jaroslav Bořita z Martinic. Označovala hranice katolického smečenského panství (Dobner, 1999).

Tato boží muka se dočkala roku 1999 opravy za finanční pomoci města Smečna a ministerstva kultury České republiky (Příbyl, 2006). Na památce není zřetelné žádné poškození.

Boží muka ve Smečně (č. 23)

Umístění a popis:

Renesanční obelisk zvaný také Misijní kříž se nachází na prostranství po levé straně Kačické ulice asi 100 metrů od smečenského zámku. Kamenná stavba se skládá z hranatého podstavce, do níž jsou z obvodových stran vytesány znaky martinický (lekno), šternberský (hvězda), jezuitský (písmena IHS a tři hřeby) a dále mariánský monogram (písmena MRA) (Příbyl, 2006). Podstavec přechází ve vysoký čtyřboký jehlan zakončený kamenným křížem.

Obelisk byl postaven nákladem Jaroslava Bořity z Martinic roku 1607. Památka je v perfektním stavu, protože byla profesionálně zrestaurována akademickým sochařem Michaelem Bílkem a jeho spolupracovníkem Janem Kubrickým v roce 2006 (Příbyl, 2006).

Socha sv. Jana Nepomuckého (č. 23)

Umístění a popis:

Tato barokní socha stojí po levé straně Kačické ulice směrem na Kačice u jihozápadního rohu kostela Nejsvětější trojice. Plastika sv. Jana Nepomuckého shlíží směrem ke smečenskému náměstí. Ze západní strany je do podstavce sochy vyryt latinský nápis. Socha sem byla postavena v roce 1733.

Jedná se o zrestaurovanou sochu, proto na památce není patrné žádné poškození.
(Fotografie v příloze č. 9)

Socha sv. Jiří (č. 23)

Umístění a popis:

Sochu sv. Jiří nalezneme na pravé straně smečenského náměstí T. G. Masaryka směrem na Slaný. Plastika stojí v horní části vysokého kamenného sloupu.

Památka je datována kolem roku 1700 a v roce 2003 restaurována akademickým sochařem Michaelem Bílkem a kamenosochařem Kubrickým (Příbyl, 2006). Podstavec i socha se taktéž řadí mezi památky v perfektním stavu.

Sousoší Nejsvětější Trojice (č. 23)

Umístění a popis:

Sousoší se nachází v severozápadním cípu parčíku, v jehož středu stojí místní kostel, a patří mezi nejmohutnější barokní plastiky na Slánsku. Dílo vytvořili roku 1744 pánové Platzer, Schöhner a Dientzenhofer a použitý kámen pochází ze skály u Božího hrobu ve Slaném. Sousoší bylo zrestaurováno v letech 1999 – 2000 (Příbyl, 2006), proto je dnes v pěkném stavu.

STRÁDONICE

- 7km severně od Slaného

Boží muka (č. 27)

Umístění a popis:

Boží muka se nacházejí asi 200 metrů před koncem obce po pravé straně silnice směrem na obec Páleček. Stojí na zahradě paní Hladíkové č.p. 27. Ze silnice jsou však dobře viditelná.

Na zdobeném kamenném podstavci stojí dřík božích muk, který je ve tvaru kvádrů. Zakončeny jsou ozdobnou římsou z pískovce, z níž se tyčí malý železný křížek.

Stavba stojí na tomto místě prý právě proto, že původní majitel pozemku byl okraden o jednu sviní. Zloděje však majitel dopadl a zabil. Za trest musel postavit tato boží muka, která byla později posunuta asi o 20 metrů kvůli stavbě nové hospodářské budovy (Dobner, 1998).

Boží muka jsou kýmisi velice amatérsky opravena. Křížek zakončující stavbu je neprofesionálně zasazený do betonu (původní zdobený kříž byl totiž ukraden, nyní prý zdobí kapličku v Horní Kamenici), vrypy do stavby jsou zarovnány betonem.

ŠLAPANICE

- 9 km severně od Slaného

Kříž (č. 28)

Umístění a popis:

Kříž nalezneme 500 metrů severozápadně od kostela sv. Isidora. Stojí osamocen v polích pod dvěma vzrostlými stromy. Základ kříže tvoří mohutný zdobený kamenný podstavec. Samotný železný křížek je potom menších rozměrů.

Kříž je v současnosti v zachovalém stavu.

Kaplička (č. 29)

Umístění a popis:

Kaplička sv. Floriána stojí uprostřed šlapanické návsi pod vzrostlým stromem. Půdorys kaple je ve tvaru šestiúhelníku. Památka architektonicky zaujme svým zdobeným vstupním portálem podepřeným dvěma mohutnějšími sloupy. Střecha kaple z pálené střešní krytiny je zakončena věžičkou s ozdobným železným křížem. Z čelní strany je do věže vsazena kamenná deska s vyrytým textem:

„Ke cti Boží a Sv. Floriána přispěním její osvícenosti paní Vilemíny kněžny Kinské vzdělali stánek ten občané zdejší. L.P. 1854“

Stavba byla v nedávné době opravena. Pěkný dojem kazí pouze opadaná štuková vrstva v horní části vstupního portálu. Obraz z kaple je uložen ve Vlastivědném muzeu ve Slaném.

Socha sv. Donáta (č. 30)

Umístění a popis:

Tato barokní památka z pískovce stojí po 500 metrech po pravé straně silnice ze Šlapanic na Poštovice. Téměř celý podstavec sochy obrůstají vzrostlé kopřivy. Z čelní strany je na šedém podkladu do podstavce vyryt nápis

„S. Donate biscope a mucedniku pros za nas. Anno 1724.“

Oproti ostatním sochařským památkám ve Šlapanicích je tato v horším stavu. Na soše jsou už patrná zvětralá místa. Nápis na podstavci přestává být čitelný.

Socha sv. Jana Nepomuckého (č. 31)

Umístění a popis:

Mohutná ranně barokní socha stojí asi 10 metrů od křižovatky ke konci aleje ze Zlonic do Šlapanic. Na zdobeném podstavci stojí nápis

„Svatý Jane Nepomucký oroduj za nás.“

a původně stála před zámkem Kinských v obci Budeničky. Pochází pravděpodobně z roku 1710.

Památku v letech 1994 – 1995 zrestauroval akademický sochař Jiří Kučera spolu s Marcelou Kučerovou (Příbyl, 2006), proto si udržuje zachovalý stav.

VRANÝ

- 12 km severozápadně od Slaného

Boží muka u Pálče (č. 32)

Umístění a popis:

Boží muka stojí východně od Vraného v těsné blízkosti křižovatky silnice č. 239 a silnice III. třídy do obce Páleč. Jedná se o sloupková boží muka z pískovce. Dřík je ukončen ozdobnou kamennou deskou. Horní část božích muk tvoří zkosený kvádr zakončený železným křížkem. Ze západní strany je do dříku vytesán výklenek. Na severní straně dříku je umístěna smaltová cedulka stručně popisující historii božích muk.

Boží muka stávala v minulosti u formanské cesty mezi katolickým územím Vraný – Peruc. Sloužila také jako orientační bod mezi okresy a kraji. V 50. letech 20. století byla při protináboženským aktivitám zbořena. Díky historikovi panu Vratislavu Plašilovi nebyly části památky zcela zničeny. Roku 1998 byla boží muka znovu vystavena z původních částí na tomto novém místě z iniciativy Sdružení přátel Vraného a díky finanční pomoci družstva vlastníků AGROS (Příbyl, 2006). Opravy památky provedl akademický sochař pan Alexandr Bláha (Dobner, 2002).

Památka je v současnosti silně poškozena nejen zubem času, ale i různými vropy.

Boží muka u Lukova (č. 33)

Umístění a popis:

Druhá vranská boží muka stojí vlevo u silnice z Vraného do Lukova asi po 1 km. Nepochybně se jedná o boží muka novějšího data, protože jsou poskládána z betonových částí. V horní části je zdobí bíle natřený kruhový výklenek.

Stav je perfektní, v době fotografování byla boží muka v opravě.

ZLONICE

- 6 km severně od Slaného

Boží muka (č. 34)

Umístění a popis:

V dolní části náměstí pod vzrostlými stromy nedaleko barokního kostela Nanebevzetí Panny Marie stojí boží muka z pískovce. Jedná se o boží muka s mohutným zdobeným podstavcem. Z čelní strany podstavce je vyryt latinský nápis a datace 1700. Z tohoto podstavce vyrůstá hladký sloup ve tvaru válce. V horní části je sloup zakončen čtyřstrannou kaplicí se zdobenými nikami, ve kterých jsou vytesány postavy čtyř světců.

Z jihu - sv. Jan Nepomucký

Ze severu - sv. Florian

Z východu - sv. Ludmila

Ze západu - sv. Václav

Boží muka nechal postavit tehdejší správce budenického panství pan Antonín Martin Fikar spolu s manželkou Polyxenou v roce 1700 u cesty ke kostelu sv. Isidora v Budenicích. Na současné místo byla přemístěna v 70. letech minulého století (Dobner, 1999).

Ačkoli se tato boží muka řadí mezi starší památky, jsou v zachovalém stavu. Podstavec však začíná být zvětralý.

Socha sv. Petra, sv. Pavla a Panny Marie (č. 34)

Umístění a popis:

Tři barokní plastiky doplňují areál kostela Nanebevzetí Panny Marie. Trojice soch stojí na terénní vyvýšenině obehnané kamennou zídkou. Autorem je J. Klein, který vytvořil i plastickou výzdobu místního kostela.

Restaurování soch provedli v roce 1997 – 1998 sochař Zdeněk Fučík, Marcela Kačerová a akademický sochař Jiří Kačer (Příbyl, 2006), proto na nich není zřetelné žádné poškození.

ŽELENICE

- 5,5 km východně od Slaného.

Zvonice (č. 35)

Umístění a popis:

Železnická zvonice stojí na nejvyšším bodě obce. Doplnuje areál zdejšího hřbitova a kostela sv. Jakuba Většího, u něhož stojí z jeho západní strany. Dřevěná vzpěradlová konstrukce zvonice je postavena na šestibokém kamenném základu s klenutým vstupním portálem. Památka měla v minulosti pravděpodobně otevřené zvonové patro, jako je tomu u zvonice v Neprobylicích a v Kvílicích. Současná čtyřboká věž byla postavena později. Mansardová střecha zvonice je kryta šindely. Na vrcholu stavbu zakončuje měděná ozdoba.

Zvonice vznikla nejpozději v 16. století. Nese dva zvony od Brikcího z Cymperka (1581) a od slánského zvonáře Jindřicha Senomatského ze Šternstatu (1613) (Příbyl, 2005).

Oprava zvonice proběhla v roce 1994. Dnes by si památka pouze zasloužila nový nátěr, jinak je v dobrém stavu.

(Fotografie v příloze č. 10)

8.2 Památky nedochované

V tomto odstavci jsou popsány některé památky, které kdysi byly zmíněny v regionální literatuře již jako zmizelé, a dále památky, které byly popsány jako dochované, avšak po následném zmapování bylo zjištěno, že už také neexistují. A to nejčastěji z důvodu nedávné krádeže.

Nedochované památky jsou zde členěny podle funkce (viz kapitola 5.1) s výčtem obcí a měst, kde se tyto památky v minulosti nacházely, doplněný o stručný popis, případně historii.

KŘÍŽE

Slaný – Kříž v minulosti stával v dnes již zaniklé aleji na současném slánském náměstí T. G. Masaryka. Byl odstraněn roku 1797 a označoval místo, kde byly kdysi upalovány čarodějnice.

Slaný – Tzv. Misionářský kříž stál na dnešním Smetanově náměstí. Podle starých zápisů se nelíbil zdejším pánům a byl odstraněn roku 1797 pod záminkou toho, že se ve větru hýbe a je tudíž nebezpečný.

BOŽÍ MUKA

Přelíc – Stála v zatáčce po pravé straně silnice z Přelice na Smečno. Stavba prý připomínala místo, kde zkameněl pasák ovcí (Dobner, 1999). Podle pamětníků je památka odstraněna méně než 10 let, avšak neví se proč.

Třebichovice – Boží muka stávala asi 300 metrů za odbočkou z Třebichovic na Saky v hustém porostu u Paninského mlýna. Na sloupku býval nápis „*Tento sloup dal postaviti Jan Sobinský ke cti a chvále Bohu roku 1694.*“ V tomto místě údajně za války padli tři důstojníci (Dobner, 1998). Podle slov současné majitelky mlýna byla boží muka nedávno ukradena.

SMÍRČÍ KÁMEN

Trpoměchy – Tzv. Loskotův pomníček byl ukraden počátkem roku 2007. Stával vpravo od dnes již nepoužívané silnice ze Slaného na Lotouš v mělkém úvozu asi 400 metrů od odbočky na Trpoměchy. Na kameni byla rytina kříže a nápis „*Zde vzal sve konce Girzi Loskot*“ spolu s letopočtem 1753. V témže roce probíhala výstavba nové cesty ze Slaného do Loun. Právě v tomto období zde Blažej Jakeš ze žárlivosti zabil Jiřího Loskota. V místě neštěstí dal kámen na památku postavit Jiříkův otec.

ZVONICE

Dolín – Zvonice stávala na východní straně hřbitova v areálu zbořeného kostela Šimona a Judy. Zanikla v 19. století a nesla zvony z let 1564 a 1734.

Dřínov – Byla vystavěna v 17. století a stála východně od kostela. Zanikla počátkem 20. století kvůli přístavbě nové věže k místnímu kostelu sv. Lukáše.

Hobšovice – Místní zvonice se rozpadla stářím v 1. polovině 19. století. Nesla zvony z let 1463, 1500 a 1663.

Páleč – Stávala při kostele Narození Panny Marie. Zanikla v roce 1901. Zvony ze 17. století byly poté přeneseny do kostelní věže.

SOCHY

Smečno – ve Smečně stála socha sv. Jana Nepomuského z roku 1722. Byla však v roce 1921 odstraněna.

Šlapanice – Naproti vchodu do poutního kostela sv. Isidora se nachází mohutný sloup sv. Isidora. Z něj byla nedávno odcizena socha tohoto světce.

9. Péče o památky a příklad financování opravy

Památky ve vymezené oblasti okolo Slaného spadají pod odbor kultury městského úřadu Slaný. Jak vyplývá z obsahu výše uvedených kapitol, jsou památky v relativně dobrém stavu. Aby bylo tohoto stavu dosaženo, je třeba provádět náročnou nezbytnou údržbu, případně, pokud byla památka v uplynulém období značně poškozena, i její částečnou nebo úplnou rekonstrukci.

Údržba, případně rekonstrukce památek, vyžaduje vždy velké finanční prostředky, současně zpravidla nefinanční pomoc v podobě svépomocných prací občanů a občanských sdružení.

Jak bylo místním šetřením zjištěno, tyto opravy památek jsou financovány zejména z těchto zdrojů:

- z rozpočtu obce,
- z církevních zdrojů.

Z občanských sdružení se podílejí zejména:

- myslivecké jednoty,
- hasiči,
- baráčníci,

dále pak soukromí sponzoři, kteří se rekrutují zejména z oblasti místních podnikatelů, řemeslníků a střední vrstvy zaměstnanců. Společné pro tyto svépomocné práce je společný zájem o kulturní památku jako symbol historie dané oblasti, nebo také náboženský zájem.

Jako příklad financování památek je možno uvést kapli Božího hrobu ve Slaném (fotografie v příloze č. 8, památka zmíněna v kapitole 8.1).

Tabulka č. 1 – Rekonstrukce kaple Božího hrobu ve Slaném

Etapa rekonstrukce	Období	Předmět opravy	Finanční prostředky
1.	Rok 2006	Statické zajištění stavby	520 000 Kč
2.	Rok 2007	Oprava střechy, rekonstrukce vnějšího kamene	1 230 000 Kč
3.	Rok 2007	Restaurování interiéru	1 115 000 Kč

Zdroj: Městský úřad Slaný, odbor majetku a bytového hospodářství

Ve finančních prostředcích na opravu je také zahrnuta rezerva na případné skryté náklady, které se mohou ještě objevit v průběhu rekonstrukce. Jsou zde zahrnuty i například prostředky na zapůjčení veškeré zednické techniky, lešení atp.

10. Závěr

Hlavním cílem předložené práce bylo zejména zmapování slánské oblasti z hlediska drobných církevních staveb, popis a jejich zařazení k historickým souvislostem. Touto problematikou se zabývá část „Popis jednotlivých památek“, ve které jsou památky seřazeny podle jejich funkce.

Dalším cílem bylo shrnutí základních poznatků o těchto drobných stavbách ať už z hlediska jejich funkce, výtvarného provedení nebo z hlediska použitého materiálu. Tato část je obsažena v odstavci „Drobné církevní stavby“.

Cílem práce nebylo úplné zmapování, nýbrž souhrn informací o nejvýznačnějších památkách, případně o památkách, ke kterým se váže významná historická událost.

Celkem bylo zmapováno 13 křížů, 16 božích muk (z toho 2 nedochované), 3 smírčí kameny (z toho 1 nedochovaný), 8 kapliček, 11 zvoníc (z toho 4 nedochované), 12 soch (z toho 2 nedochované) a 1 sousoší.

Výsledky práce mohou tedy sloužit jako doklad o současném stavu drobných církevních staveb na Slánsku a mohou být využívány jako dobové k datu vzniku této práce.

V legislativním rámci ochrany kulturních památek je dán předpoklad dalšího zlepšování jejich stavu. Velký podíl na tomto procesu bude ale vždy hrát lidský faktor a zejména jeho úcta k historii jako paměti národa.

11. Seznam použité literatury

DOBNER, Libor. Kamenná sloupková boží muka na Slánsku I. In *Slánský obzor, ročenka společnosti Patria, Vlastivědného muzea ve Slaném a státního okresního archivu v Kladně. Ročník 5*. Slaný: Redakční rada pod vedením Vladimíra Dvořáka, 1998. s. 103 – 112.

ISSN 1214-3847

DOBNER, Libor. Kamenná sloupková boží muka na Slánsku II. In *Slánský obzor, ročenka společnosti Patria, Vlastivědného muzea ve Slaném a státního okresního archivu v Kladně. Ročník 6*. Slaný: Redakční rada pod vedením Zory Dvořákové, 1999, s. 33 - 43.

ISSN 1214-3847

DOBNER, Libor. Kamenná sloupková boží muka na Slánsku III. In *Slánský obzor, ročenka společnosti Patria, Vlastivědného muzea ve Slaném a státního okresního archivu v Kladně. Ročník 9*. Slaný: Redakční rada pod vedením Zory Dvořákové, 2002, s. 42 – 48.

ISSN 1214-3847

HOUSER, F. *Slánský obzor. Ročník VI*. Slaný: Tiskárna Jeřábková, 1896.

HULÍNSKÝ, Jindřich. *Město Slaný, jeho kraj a památnosti: monografie města i okresu, vydaná k oslavě prvního desetiletí republiky Československé*. Slaný: Místní osvětový sbor za účasti filiálky spolku Typografia, 1928.

HUŇÁČEK, Miloslav. *Kostely – modlitebny – kaple – zvonice*. A B - Zet Pardubicka. Kostely, Sešit 10. Pardubice: Klub přátel Pardubicka: Společnost pro rozvoj Pardubicka, 2000.

KUČA, Karel. *České, moravské a slezské zvonice*. 2. vyd., Praha: Libri, 2001.

ISBN 80-7277-018-7

KROTILOVÁ, Jana. Slaný – pohled do správních dějin. In *Slánský obzor, ročenka společnosti Patria, Vlastivědného muzea ve Slaném. Ročník 3 (103)*. Slaný: Redakční rada pod vedením Vladimíra Dvořáka, 1995, s. 34 – 40.

ISSN 1214-3847

MUDROVÁ, Ivana. *Kam značky nevedou a další náměty k výletům*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-716-4

PŘIBYL, Vladimír. *Za hlasem zvonů: Zvonice na Slánsku*. Praha: LUH ve spolupráci s Vlastivědným muzeem ve Slaném pro městský úřad ve Slaném, [200-].

ISBN 80-239-8027-0

URFUS, Valentin; VÍT, Jaroslav. *Kamenné kříže Čech a Moravy*. Praha: Agro, 2001. ISBN 80-7203-370-0

VELC, Ferdinand. *Soupis památek historických a uměleckých v Království Českém od pravěku do počátku 19. století. Díl 20. Politický okres Slánský*. Praha: Archaeologická kommise při České akademii císaře Františka Josefa I. pro vědy, slovesnost a umění, 1904.

VOKOLEK, Václav; KUCHAR, Jiří. *Esoterické Čechy, Morava a Slezsko: průvodce skrytými dějinami země. Svazek pátý. Střední Čechy IV. Praha Severozápad. Slánsko, Velvarsko, Kralupsko, Soutok Vltavy a Labe*. Praha: Emitent, 2006. ISBN: 80-7281-265-3

ZÍDEK, Martin. *Zákon o státní památkové péči a jeho prováděcí předpisy s komentářem*. Praha: ABF – Arch, 2005. ISBN 80-86905-10-1

ŽEMLIČKA, Josef a kol. *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 6 – Slaný*. Praha: Historický ústav akademie věd, 1998. ISBN 80-85268-80-9

Internetové odkazy:

Infocentrum Slaný. *Zajímavosti z regionu – zvonice* [online]. [citováno 2007-06-13]. Dostupný z www: <http://infocentrum.slansko.cz/>

PŘIBYL, Vladimír. *Památková péče na Slánsku, odbor kultury, Městský úřad Slaný* [online]. Datum poslední revize 24. 3. 2007, [citováno 2007-03-25]. Dostupný z www: <http://pamatky.slany.cz/images//seznam.pdf>

Příspěvatelé Wikipedie, *Boží muka* [online], Wikipedie: Otevřená encyklopedie, c2007, Datum poslední revize 12. 3. 2007, [citováno 2007-04-15]. Dostupný z www: http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Bo%C5%BE%C3%AD_muka&oldid=1291705

Příspěvatelé Wikipedie, *Kaplička* [online], Wikipedie: Otevřená encyklopedie, c2006, Datum poslední revize 26. 5. 2006, [citováno 2007-04-15]. Dostupný z www: <http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Kapli%C4%8Dka&oldid=527116>

Příspěvatelé Wikipedie, *Smírčí kříž* [online], Wikipedie: Otevřená encyklopedie, c2006, Datum poslední revize 29. 12. 2006, [citováno 2007-04-15]. Dostupný z www: http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Sm%C3%ADr%C4%8D%C3%AD_k%C5%99%C3%AD%C5%BE&oldid=1061954

Příspěvatelé Wikipedie, *Socha* [online], Wikipedie: Otevřená encyklopedie, c2007, Datum poslední revize 27. 5. 2007, [citováno 2007-10-06]. Dostupný z www: <http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Socha&oldid=1534208>

Prispěvatelé Wikipedie, *Reliéf* [online], Wikipedie: Otevřená encyklopedie, c2007, Datum poslední revize 27. 5. 2007, [citováno 2007-10-06]. Dostupný z www:
<http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Reli%C3%A9f&oldid=1534218>

SLABĚŇÁKOVÁ, Jana. *Kamenné kříže a křížové kameny* [online], c2006, Datum poslední revize 1. 12. 2006, [citováno 2007-04-15]. Dostupný z www:
<http://krize.webpark.cz/krize.htm>

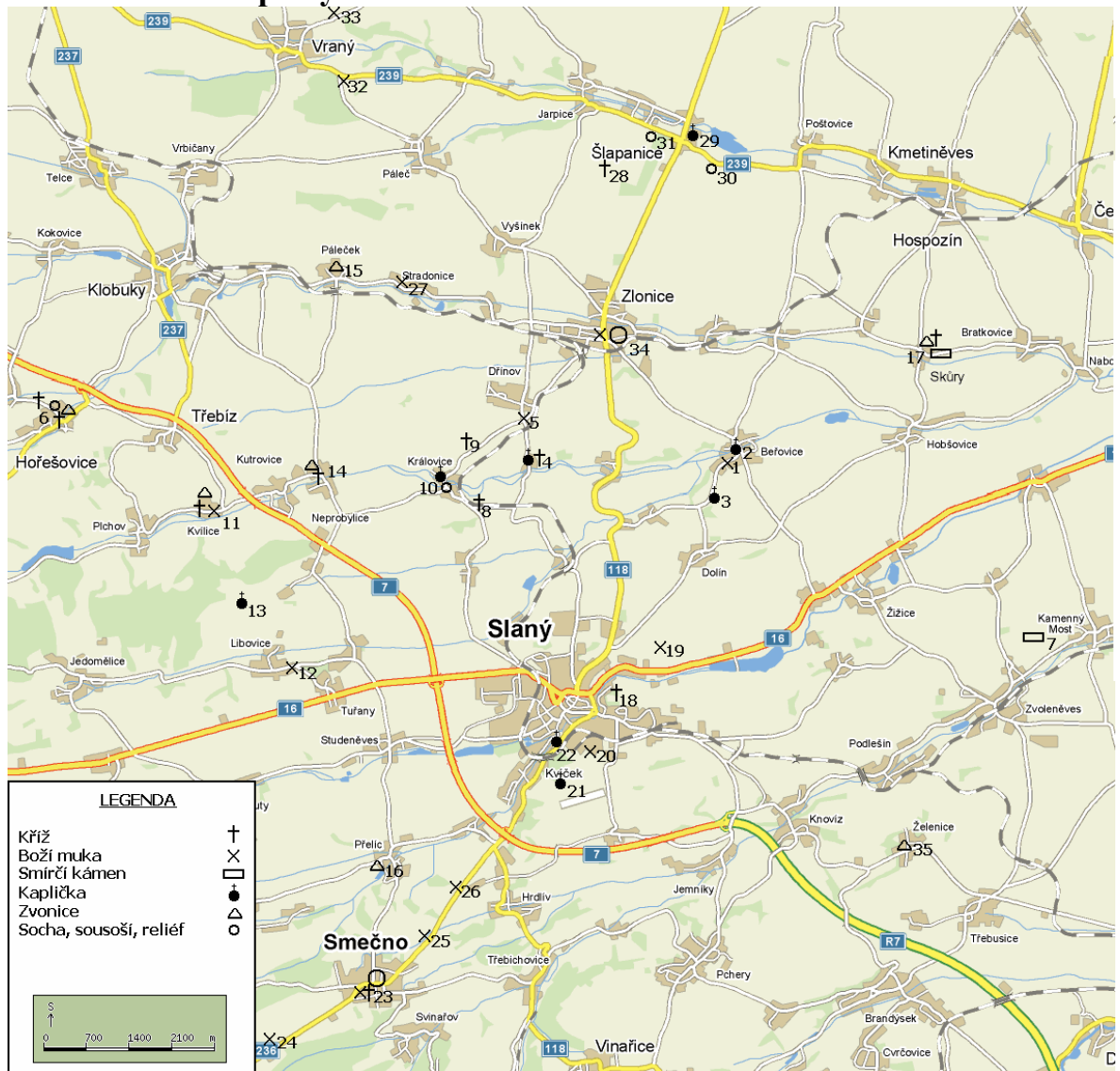
WALTER, Vilém. *Historická i současná drobná sakrální architektura na území města Brna* [online], Datum poslední revize 6. 4. 2007, [citováno 2007-06-13]. Dostupný z www:
<http://www.vilemwalter.cz/dsa/typologie.htm>

WENCELOVÁ, Karolina. *Drobné památky na Křivoklátsku: písemná práce k postupové zkoušce* [online]. Praha: FF UK, 2005. 37 s. Datum poslední revize 18. 4. 2007, [citováno 2007-04-22]. Dostupný z www:
http://www.mistnikultura.cz/studie/drobne_pamatky.pdf

12. Přílohy

- Příloha č. 1 - Mapa vymezené slánské oblasti
- Příloha č. 2 - Dřínov – boží muka nedaleko obce
- Příloha č. 3 - Kamenný most – smírčí kámen v polích nedaleko obce
- Příloha č. 4 - Královice – Boží muka směrem k obci Trpoměchy
- Příloha č. 5 - Královice – kaplička na návsi
- Příloha č. 6 - Kvíllice – zvonice s otevřeným zvonovým patrem
- Příloha č. 7 - Slaný – tři dřevěné kříže na Slánské hoře
- Příloha č. 8 - Slaný – kaple Božího hrobu v rekonstrukci
- Příloha č. 9 - Smečno – socha sv. Jana Nepomuckého
- Příloha č. 10 - Želenice – zvonice s bedněným zvonovým patrem

Příloha č. 1 – Mapa vymezené slánské oblasti

Zdroj: www.mapy.cz

Příloha č. 2 – Dřínov – boží muka nedaleko obce

Příloha č. 3 – Kamenný most – smírčí kámen v polích nedaleko obce

Příloha č. 4 – Královice – boží muka směrem k obci Trpoměchy

Příloha č. 5 – Královice – kaplička na návsi

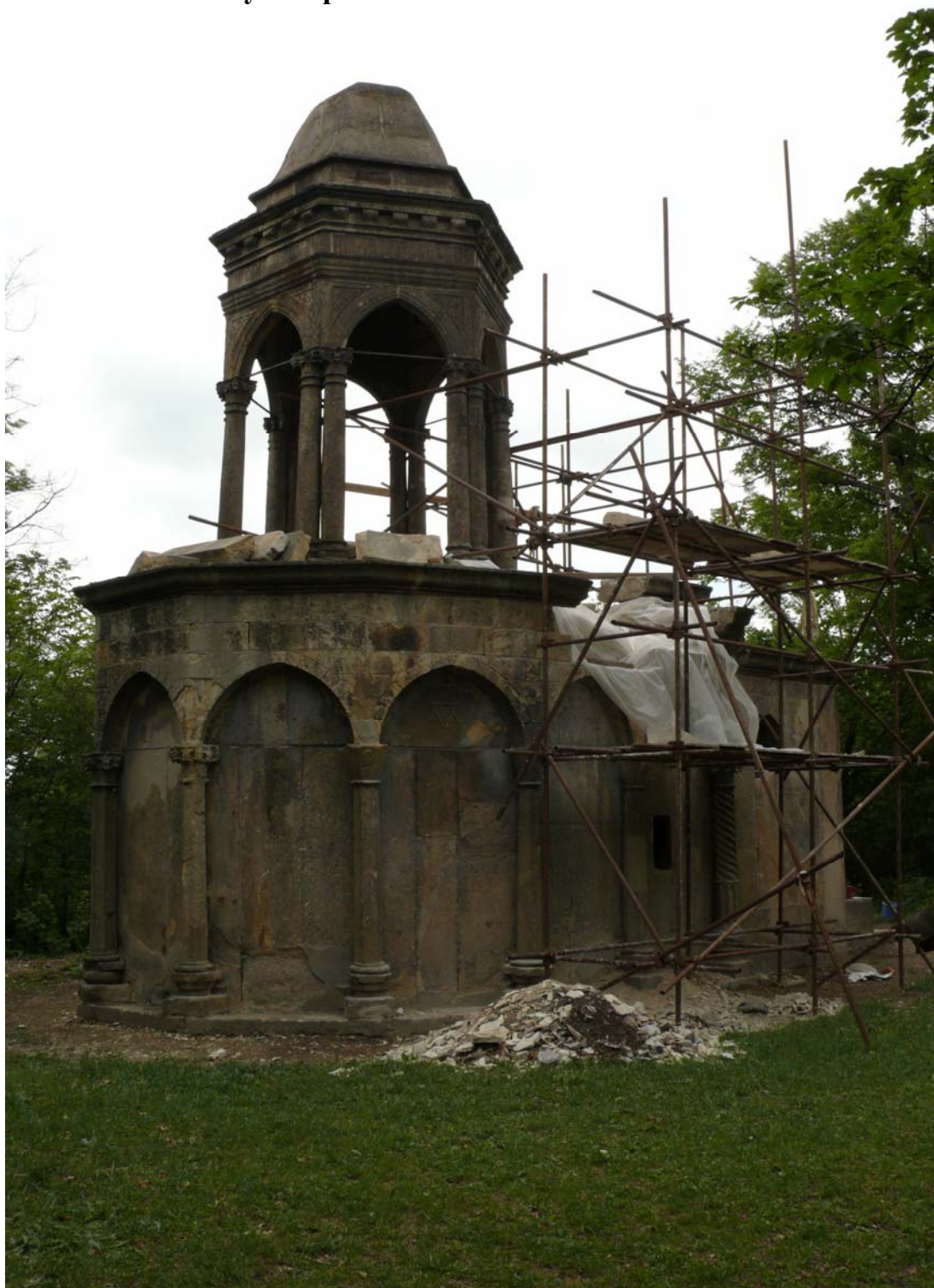
Příloha č. 6 – Kvíllice – zvonice s otevřeným zvonovým patrem

Příloha č. 7 – Slaný – tři dřevěné kříže na Slánské hoře

Příloha č. 8 – Slaný – kaple Božího hrobu v rekonstrukci

Příloha č. 9 – Smečno – socha sv. Jana Nepomuckého

Příloha č. 10 – Želenice – zvonice s bedněným zvonovým patrem

